

Norges Høyesterett - Kjennelse - HR-2019-34-S

Instans	Norges Høyesterett – Kjennelse
Dato	2019-01-09
Publisert	HR-2019-34-S
Stikkord	Straffeprosess. Habilitet. Medaktor. Storkammer.
Sammendrag	En advokat ved Regjeringsadvokatembetet var oppnevnt som medaktor etter strpl. § 77 i straffesak om fangst av snøkrabbe på norsk kontinentalsokkel, som om kort tid skal behandles av Høyesterett i storkammer. Han hadde ikke hatt befatning med etterforskningen eller tiltale spørsmålet, og skulle bistå hovedaktor med rent juridiske spørsmål. Høyesterett, som behandlet også habilitetsinnsigelse mot advokaten i storkammer, kom til at han ikke var inhabil etter strpl. § 60 jf. § 55 siste ledd. Verken ansettelsesforholdet hos Regjeringsadvokaten eller rollen som assisterende regjeringsadvokat og del av embedets ledergruppe medførte inhabilitet. Det forelå heller ikke andre forhold som etter en objektiv målestokk ga omverdenen rimelig eller saklig grunn til å tvile på advokatens upartiskhet. Dert ble vist til at han kun var underlagt instruksjon fra hovedaktor og overordnet påtalemyndighet. Begjæringen om at advokaten skulle kjennes inhabil ble ikke tatt til følge. (Rt-sammendrag)
Saksgang	Øst-Finnmark tingrett TOSFI-2017-57396 – Hålogaland lagmannsrett LH-2017-14441 – Høyesterett HR-2019-34-S, (sak nr. 18-064307STR-HRET), straffesak, anke over dom.
Parter	A og SIA North Star Ltd (advokat Hallvard Østgård) mot Påtalemyndigheten (førstestatsadvokat Lars Fause, advokat Tolle Stabell).
Forfatter	Justitiarius Øie og dommerne Matningsdal, Endresen, Møse, Webster, Matheson, Kallerud, Bergsjø, Falch, Bergh og Berglund.

-
- (1) Saken gjelder spørsmål om assisterende regjeringsadvokat Tolle Stabell er inhabil som medaktor, jf. straffeprosessloven § 60, i en sak om straff for fangst av snøkrabbe på norsk kontinentalsokkel i fiskevernsonen ved Svalbard uten tillatelse fra norske myndigheter.
 - (2) Høyesteretts ankeutvalg traff 4. juni 2018 beslutning om at anke fra henholdsvis den russiske skipperen A og det latviske rederiet SIA North Star Ltd. over Hålogaland lagmannsretts fellende straffedom 7. februar 2018 skulle tillates fremmet. Etter at ankeforhandling var avholdt i avdeling, ble det avgjort at saken skal avgjøres i forsterket rett, og justitiarius besluttet at saken skal behandles i storkammer. Ankeforhandlingen er berammet 15. til 17. januar 2019.
 - (3) I påtegningsark 14. desember 2018 fra riksadvokaten ble det opplyst at assisterende regjeringsadvokat Stabell er antatt av Justis- og beredskapsdepartementet som advokat for Høyesterett, med rett til å føre saker for påtalemyndigheten etter riksadvokatens nærmere bestemmelse, jf. straffeprosessloven § 77. Det fremgikk videre at riksadvokaten har oppnevnt ham som medaktor i saken.
 - (4) I skriv 19. desember 2018 fremsatte advokat Hallvard Østgård på vegne av de tiltalte

habilitetsinnsigelse mot advokat Stabell, jf. straffeprosessloven § 60, jf. § 55 siste ledd.

- (5) I brev 21. desember 2018 fra forberedende dommer ble partene orientert om at Høyesterett tok sikte på å treffe særskilt avgjørelse i habilitetsspørsmålet etter skriftlig behandling, jf. domstolloven § 117 første ledd. Partene fikk frist til å komme med eventuelle innvendinger mot valg av behandlingsform, og til å gi sitt syn på spørsmålet om habilitet. Partene hadde ingen innvendinger mot behandlingsformen. Det er innkommet merknader til habilitetsspørsmålet, senest ved e-poster 9. januar 2019.
- (6) Habilitetsinnsigelsene fra *A* og *SIA North Star Ltd.* kan sammenfattes slik:
- (7) På prinsipielt grunnlag bør ikke en advokat representere både forvaltningen og påtalemyndigheten. Som assisterende regjeringsadvokat er Stabell ansatt i staten, og han er dens advokat i ulike tvister. Han kan ikke anses som objektiv i en straffesak hvor staten har betydelige interesser. Adgangen til å regulere og utnytte snøkrabben som ressurs er av stor viktighet for staten, og utfallet av saken vil kunne få stor betydning for myndighetsutøvelsen i havområdene rundt Svalbard. Den vil også kunne bli brakt inn for internasjonale domstoler, hvor Regjeringsadvokaten tradisjonelt har oppgaver.
- (8) I tillegg til den statsrettslige interessen er saken av betydning for staten på et privatrettslig grunnlag. Dersom rederiet frifinnes, vil staten pådra seg et betydelig erstatningsansvar som Regjeringsadvokaten vil håndtere. Det er derfor uten betydning at det ikke foreligger et prosessoppdrag.
- (9) Statens reelle og aktuelle interesser i saken vises ved at advokat Stabell og flere fra Regjeringsadvokaten har bistått i saken over tid. Staten har instruksjonsrett overfor advokat Stabell, og selv om han fristilles fra denne under utøvelsen av sitt verv som aktor, har han en egeninteresse i å tilfredsstille sin arbeidsgiver. De tiltalte har krav på at påtalemyndigheten opptrer objektivt, jf. straffeprosessloven § 55 siste ledd.
- (10) Det er av stor betydning at borgerne kan stole på at påtalemyndigheten er uavhengig av politiske myndigheter i enkeltsaker. En oppnevning som aktor av en advokat som i sitt daglige virke arbeider for å fremme statens interesser, medfører et brudd på prinsippet om påtalemyndighetens uavhengighet. De tiltalte har derfor ikke tillit til at advokat Stabell vil opptre med den objektivitet som kreves.
- (11) *A* og *SIA North Star Ltd.* har begjært at Høyesterett erklærer advokat Stabell som inhabil til å opptre som medaktor i saken.
- (12) **Påtalemyndigheten** har i korte trekk anført:
- (13) Formålet med oppnevningen av advokat Stabell som medaktor er å sørge for en best mulig belysning av de spørsmål i saken som «befinner seg i grensesnittet» mellom strafferett, folkerett og forvaltningsrett. Verken regjeringens konstitusjonelle ansvar for rikets folkerettslige posisjon eller statens privatrettslige stilling kan fryktes å påvirke utførelsen av oppdraget. Enhver som opptre som aktor, er bundet av kravet i straffeprosessloven § 55 siste ledd om å opptre objektivt. Advokater er vant med profesjonelle krav til rolleutøvelsen.
- (14) Advokat Stabells rolle under ankeforhandlingen vil være å bistå førstestatsadvokat Lars Fause. Som hovedaktor er Fause ansvarlig for tiltalen, standpunktene som aktoraten måtte innta, samt bevisførselen. Advokat Stabell vil som medaktor være underlagt instruksjon kun fra hovedaktor og overordnet påtalemyndighet, ikke fra Regjeringsadvokatembetet.
- (15) Regjeringsadvokaten har ingen sivile prosessoppdrag knyttet til sakskomplekset, og embetet har derfor ingen særlig og konkret interesse i sakens utfall som kan tilsi inhabilitet for advokat Stabell. Det medfører ikke brudd på objektivitetsplikten at påtalemyndigheten har konsultert Regjeringsadvokaten og andre tidligere i saken. Anførselen om at advokat Stabell ikke kan være aktor

i saken fordi han er ansatt i staten, kan heller ikke føre frem. Også påtalemyndighetens tjenestemenn er ansatt i staten.

- (16) Påtalemyndigheten har lagt ned slik påstand:
- «Anførselen om at advokat Tolle Stabell erklæres inhabil tas ikke til følge.»
- (17) **Høyesterett bemerker** at spørsmålet om habilitet for aktor må avgjøres ut fra bestemmelsene i straffeprosessloven og domstolovens regler om saksbehandling, så langt disse passer. Ettersom saken skal avgjøres i storkammer, behandles habilitetsspørsmålet av elleve dommere når det settes særskilt rett for å avgjøre dette, jf. domstoloven § 117.
- (18) Aktors habilitet er nærmere regulert i straffeprosessloven § 60. Første ledd lyder slik:
- «En tjenestemann som hører til påtalemyndigheten eller handler på vegne av denne, er ugild når han står i et forhold til saken som nevnt i domstolsloven § 106 nr. 1-5. Han er også ugild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet. Særlig gjelder dette når ugildhetsinnsigelse er reist av en part.»
- (19) Bestemmelsen gjelder også for advokater som er antatt som aktorer etter straffeprosessloven § 77, jf. Rt-2013-105.
- (20) De tiltalte har anført at prinsipielle synspunkter tilsier at advokat Stabell er inhabil som aktor som følge av sitt ansettelsesforhold hos Regjeringsadvokaten. Det er vist til at hans arbeidsgiver til enhver tid skal fremme statens syn, og at staten har store interesser i denne saken, både statsrettslig og privatrettslig.
- (21) Det er ikke anført at advokat Stabell står i et forhold til saken som nevnt i domstoloven § 106. Spørsmålet er derfor om de omstendigheter som er trukket frem, innebærer at advokat Stabell er inhabil etter straffeprosessloven § 60 andre punktum om «særegne forhold».
- (22) Dette er den samme generelle normen som gjelder for dommere etter domstoloven § 108. Men fordi påtalemyndigheten og domstolene har forskjellige roller i rettspleien, er det ikke gitt at den konkrete bedømmelsen blir lik, se Rt-2015-1351 avsnitt 18. Aktors habilitet må bedømmes blant annet i lys av objektivitetskravet som følger av straffeprosessloven § 55 siste ledd, men det kan ikke stilles like strenge krav som for en dommer når det gjelder uavhengighet i forholdet til berørte interesser.
- (23) Bestemmelsen i straffeprosessloven § 60 innebærer at det ikke må foreligge omstendigheter som gjør at aktor subjektivt sett vil la seg påvirke av utenforliggende hensyn. Det må heller ikke foreligge forhold som etter en objektiv målestokk gir partene og allmennheten rimelig og saklig grunn til å tvile på at aktors standpunkter er inntatt på et fritt og uavhengig grunnlag. Habilitetsvurderingen er uavhengig av om partene hører hjemme i Norge eller i utlandet, jf. HR-2018-451-A avsnitt 11.
- (24) Høyesterett legger til grunn at staten på generelt grunnlag har betydelige interesser i forvaltningen av det aktuelle havområdet, og i forhold som berører Svalbardtraktaten. Regjeringsadvokaten er statens advokatkontor i slike spørsmål. Etter det opplyste har imidlertid ikke Regjeringsadvokaten noen sivilrettslige oppdrag knyttet til saken som skal behandles av Høyesterett i storkammer, og embetet har heller ikke hatt dette.
- (25) Ved den subjektive vurderingen av om det foreligger omstendigheter som kan tilsi at advokat Stabell er inhabil, er det naturlig å se hen til straffeprosessloven § 55 siste ledd om at påtalemyndighetens tjenestemenn skal opptre «objektivt i hele sin virksomhet, herunder på etterforskningsstadiet, når det treffes påtalevedtak og ved irettføring av saken». Denne objektivitetsplikten gjelder også for en advokat som er antatt som aktor. Som advokat er Stabell vel kjent med de krav som stilles til en profesjonsutøver. Saken gjelder lovanvendelsen innenfor feltene strafferett, folkerett og forvaltningsrett, og advokat Stabells rolle er begrenset til å prosedere rent juridiske spørsmål knyttet

til disse rettsområdene. Høyesterett kan ikke se at det er forhold som tilsier at advokat Stabell som medaktør vil opptre i strid med den grunnleggende forutsetningen i § 55 siste ledd. Dette gjelder både når det ses hen til regjeringens konstitusjonelle ansvar for Norges folkerettslige posisjon og statens privatrettslige stilling.

- (26) Også ved den objektive vurderingen av advokat Stabells habilitet er objektivitetsplikten etter straffeprosessloven § 55 av betydning.
- (27) Slik Høyesterett ser det, er objektivitetsplikten ikke til hinder for at påtalemyndigheten konsulterer fagdepartementer eller Regjeringsadvokaten i sakens anledning. Slike konsultasjoner kan være nødvendige for at saken blir fullstendig opplyst. Plikten er heller ikke til hinder for å tilføre aktoratet særlig kompetanse på et bestemt rettsområde, dersom sakens karakter tilsier dette.
- (28) De tiltalte har imidlertid anført at det prinsipielt er uheldig at en advokat for statsforvaltningen bistår påtalemyndigheten og opptre som aktor.
- (29) Etter Høyesteretts syn kan slike prinsipielle betenkeligheter lettere tenkes å gjøre seg gjeldende der Regjeringsadvokaten allerede har eller har hatt et sivilrettslig oppdrag knyttet til samme sak. Som nevnt, er dette ikke tilfellet i denne saken. Advokat Stabell har heller ikke hatt befatning med etterforskningen eller avgjort tiltalespørsmålet. Hans bistand er begrenset til rent juridiske spørsmål.
- (30) I Rt-2009-459 – der den underliggende saken gjaldt spørsmålet om konvensjonsmessigheten av den norske lagretteordningen – tok Høyesterett stilling til «om staten kan sies å ha en bestemt interesse i sakens utfall, og om dette eventuelt 'smitter over' på regjeringsadvokaten», se avsnitt 11. Spørsmålet var særlig om muligheten for å måtte forsvare Høyesteretts eventuelle standpunkt i senere sak for konvensjonsorganer ga grunnlag for inhabilitet. Førstvoterende uttaler i avsnitt 13 som talskvinne for flertallet at
- «...jeg [kan] ikke se at regjeringsadvokaten i kraft av å være regjeringsadvokat skulle ha noen bestemt interesse i hvilket utfall saken får i Høyesterett. Jeg tilføyer at selv om staten skulle ha en bestemt interesse i utfallet av en sak, følger det ikke automatisk at regjeringsadvokaten har en sammenfallende interesse så lenge regjeringsadvokaten ikke har fått noe oppdrag i saken.»
- (31) Høyesterett kan ikke se at bedømmelsen stiller seg annerledes i nærværende sak; verken hva gjelder statens interesser slik saken nå står eller slik den måtte stå ved eventuelle etterfølgende saker. Dette må enda mer gjelde når habilitetsspørsmålet er knyttet til en aktor, og ikke til en dommer, slik situasjonen var i 2009-avgjørelsen.
- (32) Slik denne saken ligger an, medfører verken advokat Stabells ansettelsesforhold hos Regjeringsadvokaten eller hans rolle som assisterende regjeringsadvokat og del av embedets ledergruppe, i seg selv inhabilitet.
- (33) Etter Høyesteretts syn kan ikke den omstendighet at Regjeringsadvokaten forut for oppnevningen som medaktør har vært inne som rådgiver for aktoratet, endre dette.
- (34) Spørsmålet er da om det er andre forhold som etter en objektiv målestokk gir omverdenen rimelig eller saklig grunn til å tvile på medaktorens upartiskhet.
- (35) Både Regjeringsadvokaten og Riksadvokaten er formelt en del av den utøvende makt, jf. Grunnloven § 3. Kongen i statsråd (regjeringen) har i prinsippet generell instruksjons- og omgjøringsmyndighet overfor riksadvokaten i enkeltsaker, jf. straffeprosessloven § 56 annet ledd annet punktum og § 75. Samtidig er det en fast og langvarig praksis for at politiske myndigheter ikke griper inn i enkeltsaker på dette området, jf. blant annet NOU 2016: 24 side 184, og det er ikke holdepunkter for at dette grunnleggende trekket ved norsk strafferettspleie ikke vil bli respektert i nærværende sak.

- (36) Etter Høyesteretts syn må det legges til grunn at advokat Stabell, som oppnevnt medaktor, kun er underlagt instruksjon fra hovedaktor, Lars Fause, og overordnet påtalemyndighet. Det er videre hovedaktor som er ansvarlig for tiltalen og for de standpunkter aktoratet inntar. Etter det opplyste er advokat Stabells rolle begrenset til å bistå hovedaktor med rettsspørsmål som krever særlig juridisk kompetanse innen forvaltningsrett og folkerett.
- (37) De tiltalte har fremmet inhabilitetsinnsigelser mot advokat Stabell. Slik Høyesterett ser det, har imidlertid både allmennheten og partene, objektivt sett, rimelig grunn til å stole på at han vil opptre med den upartiskhet som kreves for å være aktor i saken, jf. straffeprosessloven § 60.
- (38) Advokat Stabell er etter dette ikke inhabil i saken.
- (39) Kjennelsen er enstemmig.

Slutning:

Begjæringen om at advokat Tolle Stabell kjennes inhabil tas ikke til følge.